

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПРОКУРОРСЬКОЇ РИТОРИКИ В СУСПІЛЬСТВІ

У статті досліджено прокурорську риторичку як предмет зближення з міжнародною та європейською риторикою; проаналізовані методологічні основи прокурорської риторики на сучасному етапі; розглянуто теорію риторичної аргументації; проаналізовано основні якості промови в її динаміці, як виголошуваний текст.

Ключові слова: *ритор, етос, пафос, топос, європейське право, логос, прокурорська риторика, європейська риторика, терміносистема, термінотворчий процес.*

В статье исследуется прокурорская риторика как предмет сближения с международной и европейской риторикой; проанализированы методологические основы прокурорской риторики на современном этапе; рассмотрена теория риторической аргументации; проанализированы основные качества речи в ее динамике, как произносимый текст.

Ключевые слова: *ритор, этос, пафос, топос, европейское право, логос, прокурорская риторика, европейская риторика, терминосистема, терминотворческий процесс.*

The article investigates prosecution rhetoric as a subject of convergence with international and European rhetoric; analyzed the methodological foundations of prosecutorial rhetoric at the present stage; the theory of rhetorical argumentation is considered; analyzed the main qualities of speech in its dynamics, as the text to be pronounced.

Key words: *rhetoric, ethos, pathos, topos, European law, logos, prosecutor rhetoric, European rhetoric, terminology system, terminological process.*

Вступ. Методологічною основою прокурорської риторики на сучасному етапі слід визнати концепцію риторичної аргументації як відповідне лінгвістично-філософське вчення, що є найбільш пристосованим до потреб та найповніше розкриває значення офіційного мовлення юристів-професіоналів, а саме як засобу доказування та встановлення юридичної істини в справі.

Таким чином, сучасна професійна риторика прокурора – це складова частина юридичної риторики, система знань, ідей, доказів певних положень, теорій і поглядів на роль і значення офіційної промови прокурора, її зміст і структуру, особливості створення і виголошення, визначені сучасним статусом і завданням прокуратури та прокурора в суспільних відносинах загалом.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення комплексного аналізу прокурорської риторики як предмета зближення з міжнародною та європейською риторикою, методологічних основ прокурорської риторики на сучасному етапі, розгляд теорії риторичної аргументації.

Результати дослідження. Рівень опрацювання теми, комплексність характеру досліджуваної проблематики визначили багатоплановість поставлених питань і необхідність звернення до фахових видань, в яких висвітлюються різні аспекти сутності проблеми. Характер дослідження вимагав широкого опрацювання нормативно-правових документів, історичної, політичної, філософської, психологічної літератури. Зокрема, важливе загальнотеоретичне і теоретико-методологічне значення для розкриття ролі риторики в практичній діяльності працівників прокуратури мають теоретико-правові і державно-правові дослідження таких українських та іноземних науковців-правників, як Андрущенко В.П., Бандурка А.М., Бахін В.П., Бедь В.В., Битяк Ю.П., Бойко І.С., Бойченко І.В., Братусь С.Н., Введенська Л.А., Вомперський В.П., Гара-

---

© ЗАГРЕБЕЛЬНА Н.А. – здобувач кафедри державно-правових дисциплін (Університет економіки та права «КРОК»)

© ОЛІЙНИК О.Б. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін (Університет економіки та права «КРОК»)

щук В.Н., Головатий С.П., Грайс Г.П., Гребеньков Г.В., Грошевий Ю.М., Гурвич С.С., Даєв В.Г., Долежан В.В., Клейнман А.Ф., Коні А.Ф., Коновалова В.Є., Костанов Ю.А., Кравчук М.В., Крестовська Н.М., Лукашевич В.Г., Малюга В.І., Маляренко В.Т., Марченко М.Н., Мичко М.І., Мірошніченко Т.М., Михайленко О.Р., Міхеєнко М.М., Мотовіловкер Я.О., Надольний І.Ф., Олійник О.Б., Перельман Х., Петришин О.В., Полянський Ю.Є., Решетнікова І.В., Савицький В.М., Сагач Г.М., Телега Т.М., Тертишник В.М., Хазагерев Г.Г., Шемшученко Ю.С., Якимчук М.К. та ін.

Теорія риторичної аргументації передбачає, що склад, характер та спосіб організації прокурорської риторики, зокрема риторики професійного учасника судового процесу, як спеціально-юридичної формальної аргументації, має детермінуватися на суспільно-комунікативному рівні також принципами комунікативного співробітництва, його конфігураціями, контекстами та закономірностями – лише за таких умов професійне мовлення прокурора вбачається адекватним та дієвим.

Із структурної точки зору прокурорська риторика поєднує в собі вчення про офіційну промову як легалізовану змістовну (логічну), мовленнєву та психологічну комунікативну одиницю, та основні якості промови в її динаміці (саме як виголошеного тексту), а також самого риторика: логос, етос, пафос та топос. Ці якості реалізуються на всіх етапах творення та виголошення правової промови, згідно з якими доктринально-теоретичний та практично-методичний матеріал прокурорської риторики розподіляється на основні розділи: інвенцію, диспозицію, елокуцію, мєморію, акцію та релаксацію.

Важливе місце посідає в галузі юридичної риторики інститут прокурорської риторики, де особлива роль відведена риторичі професійних учасників судового процесу. Вона включає систему знань, ідей, концепцій, теорій та поглядів на роль та значення офіційної промови юриста-професіонала при його участі в судовому процесі, її зміст та структуру, особливості створення та виголошення, що обумовлені сучасним статусом та завданням професійного учасника судового процесу в суспільних відносинах.

За наукового опрацювання професійна прокурорська риторика має відображати стан не лише чинного законодавства та передбачених ним форм активної мовленнєвої діяльності прокурорів, а й загальні соціальні та моральні умови, продиктовані національним суспільством на сучасному етапі його розвитку. Це обумовлює варіативність та плинність зв'язків прокурорської риторики з іншими гуманітарними науками.

Типовий курс підготовки фахівців прокуратури передбачав опанування поряд із прокурорською риторикою і неюридичних гуманітарних наук, що складаються в основу знань та професійної свідомості відповідних спеціалістів. Окремі з вказаних дисциплін мають першочергове значення для розуміння методичних засад сучасної прокурорської риторики. Це, зокрема, стосується філософії, логіки, соціології.

Глобалізаційні процеси та інтенсивне розширення Європейського Союзу в межах континенту і безпосереднє сусідство з Україною поглиблює і зміцнює співробітництво між ними, а також співпрацю України з іншими європейськими країнами. Це, у свою чергу, посилює процеси міжнародної та європейської інтеграції нашої країни як чинника її соціально-економічного розвитку. Першочерговим на шляху співробітництва та обов'язковою умовою зазначеної інтеграції є гармонізація законодавства України із законодавством ЄС. Саме через таку гармонізацію відбувається зближення національних правових систем з європейською та міжнародною.

Відповідно до ст. 9 Конституції України ратифіковані українським парламентом міжнародні договори стають частиною національного законодавства України.

Отже, прокурорська риторика сучасної України, сформована під впливом міжнародної та європейської юридичної риторики, трансформується в міжнародну та європейську, оскільки комунікативні зв'язки, включаючи зв'язок правових систем та систем законодавства, реалізуються через мовні засоби та прийоми.

Одна з основних проблем, яка спричиняє колізійну ситуацію в українському законодавстві, пов'язана з розбіжностями в застосуванні саме юридичної термінології. Тому постає питання про усунення таких розбіжностей шляхом внутрішньої термінологічної уніфікації. Тобто під час імплементації міжнародного або європейського термінологічного стандарту (разом із дефініцією) до певного законодавчого акта України законодавець має здійснити заміну аналогічного терміна, що зустрічається в інших актах законодавства, на інкорпорований термінологічно-понятійний стандарт по всій національній нормативно-правовій системі [3, с. 21].

Необхідним є забезпечення однозначності застосування юридичної термінології як у межах окремого нормативно-правового акта, так і в рамках усього галузевого законодавства. Останнє стане можливим під час уніфікації правотворчої системи законодавства. Одним із перших

кроків на цьому шляху має стати уніфікація нормативної правової термінології, що використовується в процесі законотворчої та правотворчої діяльності.

Під час формування загальноправової, міжгалузевої та галузевої термінології слід встановлювати і неухильно дотримуватись припису про застосування однозначності юридичних термінів, а також вимоги до їх понятійної точності та ясності.

Як слушно зазначає Ю. Прадід, про те, що законодавець має дати юридичному термінові одне-єдине визначення, включаючи в нього всі істотні, з його погляду, ознаки, тобто такі, котрі носять регулюючий характер, мають правове значення [5, с. 36].

Адже наявність у терміна декількох різних законодавчих дефініцій веде до нечіткості його сприйняття, розмитості правового регулювання, породжує непорозуміння та численні помилки при застосуванні. Тим більше, що органи державної влади, органи місцевої влади, суди, фізичні та юридичні особи під час застосування та виконання правового припису не можуть трактувати термінологічне поняття, визначене в законодавчому акті, інакше, ніж воно в цьому акті сформульоване.

Якщо в побутовій сфері, в художній літературі наявність багатозначних, неточних і незрозумілих висловів є припустимою, то в юридичній риторичі в цілому і в прокурорській зокрема така ситуація може призвести до негативних результатів. Тому, вживаючи заходів для вилучення таких термінів, необхідно запровадити правові механізми з упередження цього явища, профілактики застосування їх в юридичних документах та усних виступах юристів, і обов'язково в правотворчій та законотворчій діяльності.

Неточності в мові судочинства можуть спричинити таку суперечливу ситуацію, при якій аналогічні вчинки людини можуть по-різному бути кваліфіковані прокурором або суддею, а отже, може бути застосоване або не застосоване покарання за один і той самий вчинок, який в одному випадку буде кваліфікований як злочин, а в іншому взагалі не визнаний правопорушенням. Наприклад, від чіткості і точності статей, викладених у Кримінальному кодексі, а отже, і від чіткості їх розуміння професійними учасниками судового процесу залежатиме життя і доля кожної людини, встановлення чи спростування її вини.

Висновки. Отже, має бути розроблено правову риторичну модель уніфікації національних юридичних термінів на основі європейських правових термінологічних стандартів, застосування якої має оптимізувати сам процес термінологічної уніфікації, усунути розбіжності в терміносистемах та в термінотворчому процесі.

Науково обгрунтоване дослідження діяльності системи прокурорського нагляду не можна здійснити без детального розгляду як державно-правових, а саме – легалізованих концепцій діяльності прокуратури та відносин з іншими суб'єктами владних повноважень, так і соціальних, етичних, культурних і психологічних зв'язків із розгалуженою системою інститутів громадянського суспільства.

Прокурорська риторика спирається на юридичну силу законодавства і на надбання правової доктрини, ґрунтується на демократичних цінностях громадянського суспільства, які захищаються державою, і ґрунтується на теоретико-методологічних засадах теорії держави і права, на методології філософських, лінгвістичних і логічних і психологічних наук. Морально-етичними засадами розвитку прокурорської риторики є публічний порядок і суспільні очікування щодо образу прокурора як втілення правди і справедливості.

Список використаних джерел:

1. Ивакина Н.Н. Основы судебного красноречия (риторика для юристов): М.: Юристь, 2007. 456 с.
2. Молдован В.В. Судова риторика: навчальний посібник. К.: Кондор, 2008. 328 с.
3. Олійник О.Б. Основы ораторської майстерності: навч. посіб. К.: Кондор, 2010. 181 с.
4. Ораторське мистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. юрид. спец. Н.П. Осипова, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова та ін.; за ред. професора Н.П. Осипової. Х.: Одиссей, 2008. 114 с.
5. Прадід Ю.Ф. Вступ до юридичної лінгвістики: навчальний посібник. Сімферополь, 2002. 104 с.
6. Про прокуратуру: закон України: офіц. текст: за станом на 10 травня 2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
7. Сергеич П. Искусство речи на суде. К.: Техніка, 2005. 368 с.
8. Спанатій Л.С. Риторика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 144 с.
9. Хазагеров Г.Г. Риторика. Ростов н/Д: Феникс, 2006. 380 с.